

İLKÖĞRETİM SEKİZİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HİKÂYE METİNLERİNDE YER ALAN DEĞER UNSURLARININ EŞDİZİMSEL ÖRÜNTÜLEMELER AÇISINDAN GÖRÜNÜMLERİ

*Tazegül DEMİR**

ÖZET

Bu çalışmada, MEB yayınlarına ait ilköğretim ikinci kademe sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan değer unsurlarının, metin bağlamından hareketle eşdizimsel örüntüsü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Doküman incelemesi yöntemine göre yapılan çalışmanın sonuçlarına göre ders kitabında yer alan metinlerin değer aktarımı oluşturmada zengin bir eşdizimli sözcük örüntüsüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Hikâye metinlerinde ulusa ait değerler açık ve dolaysız olarak aktarılabildiğinden ders kitabında yer alan değer aktarımına yönelik eşdizimsel örüntünün de bu durumu desteklediği ve hem değer aktarımı hem de eşdizim boyutlarında iyi bir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe öğretimi, eşdizimsellik, değer unsurları, Türkçe ders kitapları.

ANALYSIS OF VALUE ELEMENTS IN STORIES IN EIGHT GRADE TURKISH COURSE BOOKS WITH REGARD TO COLLOCATION PATTERNS

ABSTRACT

The present study aims to identify the collocational patterns of the value elements in eight grade Turkish course books of MNE publications in light of textual context. According to the results of the study which employed document analysis, the texts in the course book have a rich collocational word pattern in terms of value transfer. Since national values can be directly or indirectly transferred in stories, the collocation pattern towards value transfer was found to support this condition and both values transfer and collocational dimensions were found to be at a good level.

Keywords: Turkish education, collocation, value elements, Turkish course books.

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: tazeguldemir@gmail.com

Giriş

Türkçe dersi ülkemizde ilköğretim 1. sınıftan başlayarak üniversite öğrenimi de dâhil olmak üzere öğrencilere tüm öğrenim hayatları boyunca okutulan bir derstir. Bu kadar uzun süreli okutulması, dilin hem ulusun hem de kültürün simgesi olması ve öğrencilerin bu unsurların farkında olması amacını taşımasından kaynaklanır. *Ana dili öğrenme süreci önce kamu alanında gelişigüzel kültürleme yoluyla olmakta; bunu okullarda kasıtlı kültürleme yolu izlemektedir. Okullarda yer alan kasıtlı kültürleme yoluyla ana dili öğretimi dilin kurallarını ve doğru kullanımını bireylere kazandırmayı amaçlamaktadır* (Demirel,1996:3). Öğrenci ilköğretim çağına kadar dili ve kültürü ailesi ve yakın çevresinden az çok edinir; ancak bu öğelerin sistemli ve amaçlı öğretilmesi okula başlamayla birlikte özellikle Türkçe dersleriyle gerçekleştirir.

Türkçe derslerinde dil ve kültür öğretiminde birçok materyal kullanılır¹. Ancak bu materyaller içinde en temel olanı ders kitaplarıdır. Özbay (2003: 56), çalışmasında “*Türkçe öğretmenlerinin, derslerinde öncelikli olarak ders kitabından faydalandıkları (% 94,44)*”nı ortaya çıkarmıştır. *Ders kitapları; genel olarak ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olması gereken yazılı gereçlerdir* (Çakır, 1997:7). *Ders kitapları hem eğitim hem de öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilimsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir* (Çeçen ve Çiftçi, 2007:39). *Ders kitabı, programda yer alan hedeflerle tutarlı konuların işlendiği, öğrencilere bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırıldığı temel bir kaynaktır* (Demirsoy, 2004:1). Yukarıdaki tanımlardan hareketle Türkçe ders kitabını, eğitim- öğretim programlarındaki amaçlara göre hazırlanmış, hedef kitlenin sosyal, psikolojik, duyuşsal, bilişsel seviyesine uygun ve bilgi aktarımı sağlayan metinlerden oluşmuş yazılı materyaller olarak tanımlamak mümkündür.

Türkçe ders kitapları bilgilendirici ve tahkiyeli metinlerle oluşturulur. Bu metinler Türkçe öğretimin temel aracı konumundadır. *Dil öğrenmek kelime ve kural ezberlemek değildir. Dil öğrenmek; kelimelerin, kurallar çerçevesinde bir araya gelerek oluşturduğu dünyayı görmek, tanımak, anlamak, değerlendirmek, hissetmek; bu dünyada yaşamaktır. Kelime ve kurallar ancak metinlerde can bulur, anlam kazanır, duygu düşünce ve hayallere tercüman olur. Türkçe öğretiminde metni önemli kılan da bu özelliktir* (Duman,2003:152). *Türkçenin akıcılığı, yalınlığı, deyimleme ve mecaz gücü ile duygu ve düşünce zenginliğinin yansıtıldığı metinlerle gerçekleştirilen çalışma ve incelemeler, öğrencilere yaşantı zenginliği kazandırır* (Sever, 2004, 8-9).

Tahkiyeli metinlerle hem edebi zevk hem de dil ve kültür bilinci oluşturur. Özellikle hikaye metinleri gerçek ya da gerçeğe yakın olayları düzenli bir kurgu içinde anlattığı için hem öğrencinin motivasyonunu sürekli tutmakta hem de öğretimin kolay olmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada Türk gelenek, görenek ve değerlerinin birebir ezberletme olmaksızın,

¹ Öğretmenler, okulda değerlerin öğretimi için ders araç gereçlerinin yanı sıra, Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği okuma kitaplarını da kullanırlar. Öğrenci, dilin sunduğu anlatım gücünü, anlam zenginliğini okuma kitaplarındaki metinler aracılığıyla edinir. Millî Eğitim Bakanlığı son yıllarda eğitim-öğretim alanında birçok yenilikler getirmeye çalışmıştır. Eğitim-öğretim programlarında başlatılan yapılandırma çalışmalarını, bireylere toplumun ortak değerlerini ve kültürünü edindirmek amacıyla ilköğretim için tavsiye edilen “100 Temel Eser” adı altında okuma kitaplarının tavsiyesi takip etmiştir (Şen,2007:2).

metinde kullanılan sözcüklerin oluşturduğu bağlam dâhilinde öğrenciye verildiği bir tür olarak, hikaye metinleri ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır.

Belirli bağlamlarda oluşturulan metinlerde öğrenciye kazandırılmak istenen değer unsurları kelimeler aracılığıyla aktarılır. Türkçe dersi değer aktarımının en iyi şekilde yapıldığı temel derslerdendir. Bu noktada değer kavramını tanımlamak faydalı olacaktır: *Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir* (Erden, 2003: 56). Bu tanımadan hareketle değerlerin, toplumun insan ilişkileri ve sosyal yaşamda oluşturduğu üstü kapalı kurallar olduğu söylenebilir. Mengüşoğlu (1983), değerleri neler olduğunu şöyle ifade eder:

- *İnanışlar içeren ve dolayısıyla da alışkanlıklar taşıyan olgulardır.*
- *Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân verirler.*
- *Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir.*
- *Her alanla ilgilidirler ama alanların kendine özgü değerleri vardır.*
- *Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldirler.*
- *Değerler beşerî olayları belirleyicilik işlevine sahiptirler (akt. Aydın, 2003: 122)*

Olayların gerçek yaşama yakın olduğu hikaye metinlerinde ulusa ait değerler açık ve dolaysız olarak aktarılabilir. Tabii yazar bunu yapmak için de kelimeleri ustalıkla kullanma becerisini ortaya koymaktadır. Kelimelerle örülü olan metinde bağlam kapsamında kullanılan değer unsurları belli anahtar kelimelerle öğrenciye sezdirilir. Bu kavram ilişkisi de dilbilimde eşdizimsellik olarak adlandırılır. Eşdizimsellik ifadesi metindilbilim alanında ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu nedenle bu kavramın açıklamasına geçmeden metindilbilimin ne olduğunu ifade etmeliyiz: *Metindilbilim 1960'lı yıllarda Almanya'da ortaya çıkan ve oradan da dünyaya yayılan bir dilbilim dalıdır. Metindilbilim metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır ve metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarır ve uygulamalı örneklerle gösterir. Böylece metindilbilim, metin oluşturmanın genel koşullarını ve kurallarını betimler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi açıklamaya çalışır (Ayata Şenöz, 2005: 5, 22-23). Metindilbilim, metnin örgütleniş biçimini onun bünyesinde yer alan toplumsal, düşünsel, imgesel ve daha nice yapıların belirlenmesini inceler. Metindilbilim, yazınsal iletişimin hangi aşamalardan geçerek geliştiğini, okur ile yazar etkileşiminde her birinin konumunun ne olduğunu ele alır (Günay, 2003: 42-43). Buna göre metindilbilimin, aracı metin olan ve metni oluşturan dilbilgisel ve içeriksel birimlerin her birinin niçin o metinde kullanıldığını, metnin örgütleniş biçimini inceleyen dilbilim dalı, olduğunu söyleyebiliriz. Metindilbilime göre, . *Metin onu oluşturan tümceler toplamından farklı, kendine özgü bir bütündür. Tümcelerden oluşan değil, tümcelerle gerçekleşen anlamlı bir yapıdır. Metin hem (üreticinin oluşturduğu) ürün hem de (alıcının alımına sırasında anlamlandırması bakımından) süreç olma özelliğini bir arada taşır. Tümce yalnız dilsel bir düzenleme içerir ve dilsel bir amacı vardır; halbuki metin, bağlama dönük bir düzenleme içerir. Metin tümcelerle gerçekleşen bir ürün ve süreç olduğuna göre metinde kullanılan tümcelerin metinde gerçekleştirdiği değişik işlevleri vardır. Sözcüksel alan, sözcüksel ağ ya da anlam alanı gibi metin içinde oluşturulabilecek sözcük gruplarını içeren kavramları taşıyabilir (Günay, 2001:33-35). Sözcük, tümce ve en nihayetinde metin birtakım önemli unsurlara sahip olmalıdır. Bunlar arasında bizim konumuzu da çok yakından ilgilendiren bağdaşıklık ve tutarlılık açıklanmasını gerekli gördüğümüz unsurlardır.**

Bağdaşıklık: Metnin tamamında bulunan ya da bulunması gereken dilsel bütünlüktür. *Metindeki kelimelerin ve cümlelerin bir silsile hâlinde, birbirlerine bağlanma durumlarını ele alır.*

Turkish Studies

Bağdaşıklık, söylemde bir ögenin yorumunun, bir başka öğeye bağlı olarak yapıldığı durumları ifade eder (Coşkun,2005: 45). Yue (1993: 12-20) ve Dillon (1992: 1-15)bağdaşıklık, metin sürekliliğini ve birliğini sağlayan ve cümleleri bir arada tutan bir nitelik, olarak belirtirler (akt. Coşkun,2005: 51). Yani bağdaşıklık metindeki dilbilgisel bağlar veya dilsel unsurların (sözcükler) birlikte kullanımlarında etkili olan unsurların bütünü olarak tanımlayabiliriz. Buna göre Uzun ve Keçik'in (2003: 30-33) çalışmalarında değindikleri bağdaşıklık türlerine değinelim:

1. Dilbilgisel bağdaşıklık: *Metindeki öbekler ve tümceler arasında kurulan dilbilgisel bağlar, metnin bağdaşıklık sergilemesinde önemli rol oynar (Keçik ve Uzun, 2003:30).*

2. Sözcüksel bağdaşıklık: *Bağdaşıklığın sağlanmasına dilbilgisine ait düzenlemelerin yam sıra, sözvarlığına ait düzenlemeler de önem kazanır. Sözcüksel bağdaşıklıkla sağlayan ilişkilerin kimileri şunlardır (Keçik ve Uzun, 2003:33):*

- *Bir sözcüğü olduğu gibi yineleme*

Hükümetin enflasyonla mücadelesi sürüyor. Bu yıl alınacak önlemlerle enflasyon inişe geçecek .

- *Eşanlamlı ya da yakın anlamlı sözcükleri kullanma. Adamın karısı geçen yıl ölmü, Eşini çok severmiş adamcağız.*

- *Üstterim-altanlamlılık ilişkisi içeren sözcükleri kullanma, Meyveyi çok yerim. Özellikle elmayı, portakah...*

- *Aynı kavram alanından sözcükleri kullanma, Okullar iki hafta sonra açılacak. Öğrenciler yeni bir öğretim yılının heyecanını şimdiden yaşamaya başladılar bile.*

- *Aynı kökten türemiş, farklı sozcük türlerindeki sözcükleri kullanma. Ahmet sınavı başardı. Başarısı tüm ailesini sevince boğdu.*

Metinlerde okuyucuya kazandırılmak istenen her türlü öge bağlam dahilinde yukarıda verilen örneklerde görüldüğü şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Yani metin içinde hem dilbilgisel hem de sözcüksel bir bütünlükle kelimelerin amaçlı kullanımı sağlanır.

Tutarlılık: *Metindeki anlamsal, mantıksal uyum yani bütünlüktür. Tutarlılık, önermeler arasındaki mantıksal örgü-desen olarak tanımlanabilir. Tutarlılık, hedef metinlerin yapılandırılışını (texture) ortaya koyar. Bu da metinselliğin değişmeyecek tek ölçütü olarak tutarlılığı görmemizi zorunlu kılar (Taşıgüzel,2007). Metin dil bilimle ilgili ilk çalışmalarda tutarlılık, metinde cümle boyutunu aşan dil bilgisel (gramatik) ve anlamsal her türlü ilişkiyi kapsayan bağlantı olarak tanımlanmaktaydı. Ancak daha sonraları cümleler arasındaki dil bilgisel ilişkileri bir başka metinsellik ölçütü olan bağdaşıklık kavramı çerçevesinde ele alınmış, tutarlılık ise metin içindeki anlamsal ve mantıksal bağlantı olarak görülmüştür (Toklu, 2003: 124-125). Van Dijk'e (1981: 268) göre tutarlılık, "tema, fikir, sonuç veya söylemin özüdür". Bir metinde tutarlılıktan bahsetmek için cümleler arasında mantıksal bir düzen olması ve yerinde yapılan geçişler aracılığıyla metinde birlik sağlanması gerekir(Akt.Coşkun,2005:104). Buna göre tutarlılık bir metindeki tek tek sözcükler, tümceler ve metnin bütününde zihinsel bir bütünlük, dilbilgisel kurguda tam bir birliğin sağlanması olarak tanımlanabilir.*

Eşdizimsellik: *İki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer alması. Eşdizimlilik kavramı, sözlükbilime dağılımsal ölçütlerin uygulanmasından kaynaklanır ve birimlerin anlam yönünün dizim içi kullanımlarıyla yakından ilişkili olduğu görüşüne bağlanır (Vardar, 2002). Aynı bağlamda kullanılmalarından dolayı birbiriyle ilişkilendirilen sözcüklerin ortaya çıkardığı bağlantıları kapsamaktadır (Adalar, 2007)*

Stotsky'e (1983:436) göre eşdizimlilik, *sadece aynı bağlamda kullanılmalarından dolayı ilişkilendirilen sözcüklerin yarattığı bağlantıları kapsar. Diğer bir deyişle, aynı konuları işleyen metinlerde bir arada kullanılma eğilimi gösteren sözcüklerin, birbiriyle eşdizimsel bir ilişki içinde oldukları ifade edilmektedir. Aslında eşdizimsel sözcüklerin arasında kullanıldıkları metnin konusuyla bağdaştırılmalarının dışında herhangi bir sistematik ilişki yoktur. Örneğin, vahşetin tartışıldığı bir metinde yok etme ve savaş sözcüklerinin bir arada kullanılma sıklığı söz konusu metnin eşdizimsel bağdaşıklığına katkıda bulunmaktadır.*(Akt. Taşgüzel, 2007:7). Metnin içinde kullanılan her bir sözcük belirli bir nedensellik bu yapıya katılır. Metnin bütününde belli değer ve amaçları okuyucuya sezdirmek, bildirmek için benzer kavram alanlarından gelen sözcüklerin bir arada kullanılması eşdizimsellik olarak ifade edilebilir. Haliday ve Hasan'a göre (1976: 284-285) *kelimelerin anlamlarında ortaya çıkan ilişkiler kavram alanlarını oluşturmaktadır. Aynı kavram alanından olan kelimeler arasındaki ilişkiler çeşitli yollarla oluşabilir. Bu yollardan bazıları şunlardır:*

- a) *Birbirine yakın kelimelerle (felaket-hastalık, çocuk-delikanlı, sandalye-koltuk ... gibi)*
- b) *Birbirine zıt (antonym) kelimelerle (erkek-kız, ıslak-kuru, hoşlanmak-nefret etmek ... gibi)*
- c) *Aynı düzendeki seriden alınmış kelimelerle (salı-çarşamba, kuzey-güney ... gibi)*
- d) *Parça-bütün (meronymy), alet-işlev, meslek-fiil gibi karmaşık anlam ilişkileri taşıyan kelimelerle (kapak-kutu, bıçak-kesmek, yazar - yazmak... gibi)* (Akt. Coşkun, 2005: 96). Metinlerde belli bir amaçla bir araya gelen sözcükler, metin dışında herhangi bir dizgisel ilişki oluşturmazlar. Aynı metin içinde metnin anlam ve konu bütünlüğünü oluşturmak için işlevsel olarak bir arada kullanılma eğilimi gösterirler. Eşdizimsellik, bağdaşıklık ve tutarlılıkla paralel olarak ilerleyen bir alandır. Nitekim, bağdaşıklık ve tutarlılık da metnin bütününe ve anlamsal çerçeveye göre düşünülür. Bu nedenle metnin tamamında belli bir amaca göre bir araya getirilen sözcüklerin oluşturduğu bütünlük eşdizimsellik boyutuyla değerlendirilir.

Nesselhauf (2005: 2) eşdizimli sözcüklerin önemini aşağıdaki gibi listelemektedir:

1. Eşdizimli sözcükler, yaratıcı dil gelişiminin temeli olarak kabul edilmektedir.
2. Eşdizimli sözcükler, sözlü ve yazılı dilde akıcılık için gerekli görülmektedir. Ruhbilim, insan beyninin, işlemcilerden çok ezber için daha iyi bir donanıma sahip olduğunu ortaya koyar. Önceden oluşturulmuş bileşimlerin çokluğu, dilin işlenmesi için gerekli gücü azaltmakta ve böylece, akıcı bir dili mümkün kılmaktadır.
3. Eşdizimli sözcükler, anlamayı desteklemektedir. Alıcı, bir metinde yer alan her sözcükle ilgilenmek zorunda kalmadan, metni anlayabilir.
4. Eşdizimli sözcükler, belirli bir dilsel gruba aitliği göstermeye hizmet eder. Başkaları gibi konuşma ve yazma isteğini gerçekleştirir (Akt. Altıkulaçoğlu, 2010: 44).

Eşdizimli sözcüklerin bütün bu özelliklerinden dolayı değer aktarımında önemli işlevleri olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle bu çalışmada eşdizimli sözcüklerin değer aktarımıyla ilişkisi ders kitaplarından hareketle ele alınmıştır.

Problem Cümlesi

İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki hikaye metinlerinde yer alan değer unsurları hangi eşdizimsel örüntülemeler aracılığıyla verilmiştir?

Alt Problemler

Araştırmada değer unsurları tespit edildiği için bu konuyla ilgili olarak çözümü aranan alt problemler şu şekildedir:

1. Hikâyelerde saygı değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
2. Hikâyelerde sevgi değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
3. Hikâyelerde aile birliğine önem verme değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
4. Hikâyelerde sorumluluk değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
5. Hikâyelerde duyarlılık değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
6. Hikâyelerde yardımseverlik değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
7. Hikâyelerde dayanışma değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
8. Hikâyelerde çalışkanlık değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
9. Hikâyelerde acıma değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
10. Hikâyelerde dürüst olma değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?
11. Hikâyelerde misafirperverlik değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, veri toplama teknikleri ve verilere ait bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Araştırma modeli

Araştırmada 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerindeki eşdizimsel olguların betimlemesi hedeflendiğinden, araştırmanın yöntemi; doküman incelemesidir. *Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilceği araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin eğitim ile ilgili bir araştırmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: Eğitim alanında ders kitapları, program yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğretmen ve öğrenci el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları vb.* (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187).

Çalışmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 2007-2008 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarının 8. sınıfında ders kitabı olarak okutulmasını uygun gördüğü MEB yayınlarına ait Türkçe ders kitaplarında bulunan hikaye metinleri oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Elde Edilmesi

Araştırmada veri toplama aracı olarak MEB yayınları tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabı kullanılmıştır. Bu kitaplardaki hikaye metinlerinin değer aktarımı boyutunda hangi eşdizimsel örüntülemelere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada toplanan veriler frekans hesaplamaları kullanılarak sınıflandırılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada MEB yayınlarına ait 8. sınıf Türkçe ders kitabında dört adet hikaye metni ele alınmıştır. Bunlar “*İhtiyar Çilingir* (s. 9)” (Memduh Şevket ESENDAL), “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem* (s. 18)” (Halide Edip Adıvar), “*Kuş Yemi* (s. 82)” (Reşat Nuri Güntekin), “*Son Kuşlar* (s. 191)” (Sait Faik Abasıyanık) dır.

Araştırmanın ilk alt problemi “hikâyelerde saygı değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 1: Ders Kitabında Saygı Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	27	23,2
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	23	19,8
<i>Kuş Yemi</i>	26	22,4
<i>Son Kuşlar</i>	31	34,4

“Son Kuşlar” adlı hikâyede “saygı” değerine ait birçok eşdizimsel unsura rastlanmıştır. Bu unsurlar şu şekildedir:

- “Hani **sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı** adamdı da... konu komşusu da severdi. Hiçbir şeye, hiçbir **dedikoduya karışmazdı..... Kendi halinde, hesaplı** yaşayan biriydi.”

Yukarıdaki örnekte kalın olarak gösterilen sözcükler “saygı” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişki kuran sözcüklerdir.

Araştırmada ikinci alt problem “hikâyelerde sevgi değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlara yoğunlukla üç hikâye metninde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 2: Ders Kitabında Sevgi Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	0	0
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	37	37,0
<i>Kuş Yemi</i>	15	22,7
<i>Son Kuşlar</i>	24	28,5

- “Çağırarak için **elimi omzuna koyunca, küçüklüğü**, bende garip bir **sevgi** uyandırdı..... Fakat, yürürken **göğsüme** dokunan bu **çıplak**, garip **çocuk başı**, soğuk taşlara zarif bir temaslara dokunup giden **çıplak ayaklarıyla**, bende bir **anlık duygusu** uyandırdı..... Sonra **başını okşadım**. Karanlıkta **küçük ses**” (*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

- “...fakat onun **kıymetini** bir de bu şehidin küçük yetimine sorarsanız...Kendini kederli gibi göstermeye çalışırken **gözlerinin içi gülüyor**; kuşunu beğenmedikleri için **seviniyorsun!**..... Çocuk onu **tutmak**, gagasına bir **ayrılık öpücüğü** kondurmak istiyor.” (*Kuş Yemi*)

- “Cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.....Halbuki sonbahar, koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca; insana **barış, şiir, edebiyat, resim, müzik, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, kavgasız bir dünya** düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan **kuş sesleriyle** böyle şeyler düşünecektir.”(*Son Kuşlar*)

Araştırmada üçüncü alt problem “hikâyelerde aile birliğine önem verme değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlara yoğunlukla “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” hikâye metninde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 3: Ders Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	4	17,5
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	33	38,6
<i>Kuş Yemi</i>	9	21,1
<i>Son Kuşlar</i>	11	22,6

- “**Kardeşlerin?** Hepsi **küçük. Ağabey** benim. Üçü de **kız**. Biri **memede. Baban** var mı? **Annen** bir iş tutuyor mu? Ben yok muyum, ben **anneme** bakamaz mıyım....O zaman henüz **ekmek** üç kuruşu geçmemişti.” (*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

Araştırmada dördüncü alt problem “Hikâyelerde sorumluluk değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlara yoğunlukla “*İhtiyar Çilingir*” ve “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” hikâye metinlerinde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 4: Ders Kitabında Sorumluluk Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	23	32,8
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	28	44,2
<i>Kuş Yemi</i>	2	7,6
<i>Son Kuşlar</i>	11	15,2

- “Adamcağız benimle hiç **meşgul olmuyor** göründü.....Böyle **düzenli çalışması** sonucunda gayet **düzgün ve kaliteli** bir zincir ortaya çıkıyordu.....**Sanatını bilen** bir adam sessizliğiyle değneğe taktı.”(*İhtiyar Çilingir*)

- “**Gazete satıyorum**, hanım teyze.....**Ağabey** benim.....Ben yok muyum, ben **anneme bakamaz mıyım?**....Sabahları “Betimleme”, “İkdam” **satıyormuş**. Bazen beş hatta yedi kuruş **kazanıyormuş**. Öğleden sonra **paket taşıyormuş**. Akşamları “Tercüman” **satıyormuş**. O zaman henüz **ekmek** üç kuruşu geçmemişti.....Hem de **eskiyecek, belime soktum**, akşam **götüreceğim**.”(*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

Turkish Studies

Araştırmada beşinci alt problem “hikâyelerde duyarlılık değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlara bütün hikâye metinlerinde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 5: Ders Kitabında Duyarlılık Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	24	21,0
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	15	17,5
<i>Kuş Yemi</i>	40	31,1
<i>Son Kuşlar</i>	58	30,3

- “Çilingir “**Olmaz**” dedi, “Bunu **usulü böyledir**”.....**Takılmaz** evladım.....Ben kırk yıldır bu **sanatı işlerim**...Biz **para aşık** değiliz, var başka yerde yaptır, dedi..... “Filan **usta** gitti, bu **sanatı** da götürdü” diyecekler diye, bu dükkanı bekliyordu. Onun anlayışına göre filan şey filan şekilde yapılır, başka türlü **sanata saygısızlık** olurdu. Bunu yıllarca, belki asırlarca **ustalar böyle yapmışlar**.”(*İhtiyar Çilingir*).

- “Ses içimde bir şey **yırttı, gözlerim ıslanıyordu**. Neşeli olmakla Rüstem’in halini tabii buluyor gibi **görünmeğe çalışıyordum**.....Rüstem **ayakkabıların var mı?**....Bizim komşu bana “**ığreti**” **bir çift ayakkabı verdi**.....Ondan sonra hep Rüstem’i **bekledim**....**Ekmek pahalandıkça** içimde bir **sızı** ile Rüstem’i **düşündüm**.”(*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

- “Gözümün önünde bir **aile faciası canlanıverdi**....Büyükanne, torununu bu küçük, dilsiz kardeşinden ayırmak için kim bilir ne **vakitsiz bir hayat dersi** vermişti.....Kafesi istediği fiyata **satın alıyorum**. Büyük anne üstüne bıraktığım parayı **birden bire alamıyor**. Böyle alım satımlar gayet basit şeyler olduğu halde ona **ağır geliyor**.....Amacı söz arasında bu parayı **çaktırmadan almaktır**.....Yavrum bu kuşa ben **bakamam**: onu **sana bırakayım** da gene sen **bak!**.....Büyük anne bunu **doğru bulmuyor**.....küçüğe benim bir **hediyem** olsun; fakat ne olursa olsun bir daha onu **satmamak şartıyla**, diyorum” (*Kuş Yemi*)

- “Sonbahara doğru birtakım insanların, çoluk çocuk, **ellerinde bir kafes**, Adanın tek tepesine doğru gittiklerini gördüm. İçim **cız ederdi**..... Seneler var ki **kuşlar gelmiyor**.....Kostantin Efendinin bulunabileceği sırtları hesaplayarak **yollara çıkıyorum**. Bir kuş cıvıltısı duysam **kanım donuyor, yüreğim atmıyor**.”(*Son Kuşlar*)

Araştırmada altıncı alt problem “Hikâyelerde yardımseverlik değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlar “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” ve “*Son Kuşlar*” hikâye metinlerinde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 6: Ders Kitabında Yardımseverlik Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	7	12,4
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	28	34,3
<i>Kuş Yemi</i>	18	16,5
<i>Son Kuşlar</i>	32	36,6

Turkish Studies

- “İki küçük konserve tenekesinin onun kolları arasında ne kadar kocaman olduğunu görünce, **yardım etmek** zorunda kaldım. Artık tenekeleri **beraber taşıyorduk**..... Bizim komşu bana “iğreti” **bir çift ayakkabı verdi**.”(*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

- “Kafesi istediği fiyata **satın alıyorum**.... Yavrum bu kuşa ben **bakamam**: onu **sana bırakayım** da gene sen **bak!**..... küçüğe benim bir **hediyem** olsun.”(*Son Kuşlar*)

Araştırmada yedinci alt problem “hikâyelerde dayanışma değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlara sadece “*Son Kuşlar*” hikâye metninde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 7: Ders Kitabında Dayanışma Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	13	15,6
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	17	20,4
<i>Kuş Yemi</i>	13	15,6
<i>Son Kuşlar</i>	30	48,1

- “Hür kuşlar, kafesteki **çıgırtkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru** bir küme **gelirler**; çayırılıkta bir başka ağacın gölgesine birikmiş çoluklu çocuklu kocaman adamlar.....”(*Son Kuşlar*)

Araştırmada sekizinci alt problem “hikâyelerde çalışkanlık değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurları “*İhtiyar Çilingir*” ve “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” hikâye metinlerinde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 8: Ders Kitabında Çalışkanlık Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	19	33,3
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	24	42,1
<i>Kuş Yemi</i>	9	15,7
<i>Son Kuşlar</i>	5	8,7

- “Ufak tefek kilitler, eski zaman kapı halkaları, rezeler, menteşeler,, hayvan zincirleri... Böyle ufak tefek **şeyler** yapıyor. Bunlardan **pek çok** da **yapmış**.....Bir tarafı açık, ufak halkalar **hazırlamış**, bir halka **takıp** açık tarafı ateşe **tutuyor**, o hazır oluncaya kadar bir başkasını ateşten **çekip** ucunu **dikkatle kapıyor**, bir parça **büküyor**, onu **tekrar** ateşe verinceye kadar, bir önceki hazır oluyor. Böyle **düzenli çalışması** sonucunda gayet **düzenli ve kaliteli bir zincir** ortaya çıkıyordu.....**Sanatını bilen** bir adam sessizliğiyle değneğe **taktı**.....Ben kırk yıldır bu sanatı **işlerim**.....”(*İhtiyar Çilingir*).

- “**Gazete satıyorum**, hanım teyze....Gazetelerini bir **koltuğunun altına koydu**, zayıf kollarıyla tenekelere **sarıldı**...Şehremanet’ini geçip rüzgarın uluduğu karanlık yokuşa dönünce bu durumun yalnız **taşımdan daha çok zor** olduğunu anladım.....Ben yok muyum, ben **anneme bakamaz mıyım?**....Sabahları “Betimleme”, “İkdam” **satıyormuş**. Bazen beş hatta yedi kuruş **kazanıyormuş**. Öğleden sonra **paket taşıyormuş**. Akşamları

“Tercüman” **satıyormuş**....Öyle garip bir **güveni, kuvveti** vardı ki insan bu çocuğa bir **iş gördürmeden** mümkün değil bir şey vermezdi.”(*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

Araştırmada dokuzuncu alt problem “Hikâyelerde acıma değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurları “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*”, “*Kuş Yemi*” ve “*Son Kuşlar*” hikâye metinlerinde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 9: Ders Kitabında Acıma Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	13	10,4
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	16	24,0
<i>Kuş Yemi</i>	20	30,4
<i>Son Kuşlar</i>	24	35,2

- “Gelip giden elektrikle karanlık arasında **sarı, zayıf, küçücük** bir mahluktun.... İki küçük konserve tenekesinin **onun kolları arasında** ne kadar **kocaman** olduğunu görünce, yardım etmek **zorunda kaldım**....Fakat, yürürken göğsüme dokunan bu **çıplak, garip çocuk başı**, soğuk taşlara zarif bir temasta dokunup giden **çıplak ayaklarıyla**, bende bir **analık duygusu** uyandırıyor....Ses **içimde** bir şey **yırttı, gözlerim ıslanıyordu**. Neşeli olmakla Rüstem’in halinin tabii buluyor gibi **görünmeye çalışıyordum**...Oysa ben hep onun **zavallı, küçük ayaklarını** düşünüyordum.....Sonra **başını okşadım**.....Ekmek pahalalandıkça **içinde bir sızı** ile Rüstem’i düşündüm.”(*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*).

- “Allah kimseyi **düşürmesi**.....Balkanda **şehit oldu**....Geçen yıl da kızı **sizlere ömür, öldü**. Torunu ile **yalnız kaldı**....Gözümün önünde bir **aile faciası canlanıverdi**. Bu karışık yıllarda **güçlülükle bağlanmış birkaç lira** aylık aylardan beri çıkmıyordu....Ekmekçiye, bakkala **borç biriktikçe birikmişti**. Bugün **yarım ekmek, bir mendil kömür** alacak para bulunamamıştır. Küçüğü **aç bırakmamak** için kuşu satmaktan **başka çare yoktur**....fakat onun kıymetini bir de bu **şehidin küçük yetimine** sorarsanız.....neye uğrayacağını düşünüyor gibi görünen **zavallı kuş** para etmiyor... Büyük anne , torununu **bu küçük dilsiz kardeşinden** ayırmak için **kim bilir ne vakitsiz** bir hayat dersi vermiştir?...Büyük anne **yaşlarla dolan gözlerinin** ucu ile torununa bakıyor; çocukta görünüşte **üzgün**.....sonra beni eteğimden çekiyor; **yaşlarla dolu parlak gözleriyle** yüzüme bakıp **yalvarıyor**....Külahı aldıktan sonra **geri veriyorum**.”(*Kuş Yemi*).

- “Adanın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim **cız ederdi**.....günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde **artık esmer lekeler göremeyeceksiniz**. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın **koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz**. Bizim için değil **ama** çocuklar, sizin için **kötü olacak**. Biz kuşları ve yeşilleri çok gördük, sizin için **kötü olacak**””(*Son Kuşlar*).

Araştırmada onuncu alt problem “hikâyelerde dürüst olma değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurları “*İhtiyar Çilingir*”ve “*Kuş Yemi*” hikâye metinlerinde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Turkish Studies

Çizelge 10: Ders Kitabında *Dürüst Olma* Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	33	41,3
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	8	11,5
<i>Kuş Yemi</i>	23	31,7
<i>Son Kuşlar</i>	16	15,3

- “Çilingir “**Olmaz**” dedi, “Bunu **usulü böyledir**”.....**Takılmaz** evladım.....Ben kırk yıldır bu **sanatı işlerim**...daha fazla **bir şey demeyerek** değneği genç **adamın elinden aldı**, eski taktıklarını da **sökerek geri verdikten** sonra: Biz **para aşıklısı** değiliz, var başka yerde yaptır, dedi..... Onun anlayışına göre filan şey filan şekilde yapılır, başka türlü **sanata saygısızlık** olurdu....Yaptıkları işlerde **son derece titiz** davranırlardı”(*İhtiyar Çilingir*).

- “Yavrum bu kuşa ben **bakamam**: onu **sana bırakayım** da gene sen **bak!**.....Büyük anne bunu **doğru bulmuyor**.”(*Kuş Yemi*).

Araştırmada on birinci alt problem “hikâyelerde misafirperverlik değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler nelerdir?” şeklindedir. Bu değere yönelik unsurlara daha çok “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstemi*” hikâye metninde rastlanmıştır. Bu probleme yönelik tespitler aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 11: Ders Kitabında *Misafirperverlik* Değeriyle İlgili Eşdizimsel Örüntülemeler

	f	%
<i>İhtiyar Çilingir</i>	10	20,0
<i>Tanıdığım Çocuklardan Rüstem</i>	27	54,0
<i>Kuş Yemi</i>	9	18,0
<i>Son Kuşlar</i>	4	8,0

- **Kapının önüne** gelmiştik.....kendisini **çağırırım**.....**Misafirliğe gitmek** adeti değildi. Fakat bana **geleceğine söz verdi**.”(*Tanıdığım Çocuklardan Rüstemi*).

Sonuç ve Tartışma

Araştırma kapsamında metinlerde yer verilen eşdizimsel örüntülemeler Mersin Üniversitesinde yürütülen “TÜBİTAK-SOBAG 111K332 "Türkiye Türkçesi Eşdizim Sözlüğü"nü Sayısallaştırılması Projesi” kapsamındaki sözlükten de faydalanılarak oluşturulmuş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Duyarlılık değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülemeler, bütün hikâye metinlerinde tespit edilmiştir. Hikâyelerde yer alma oranlarına baktığımızda “Kuş Yemi” hikâyesinde 80 defa yer almış, “Son Kuşlar” hikâyesinde 78, “İhtiyar Çilingir” eserinde 54 kez tekrar etmiş “Tanıdığım Çocuklardan Rüstem” öyküsünde ise 45 kez yinelenmiştir. Bu oranlar bütün değerlerin eşdizim örüntüleri dikkate alındığında en yüksek oranları da vermektedir. Bu bulguya göre eserlerde

özellikle “duyarlılık” değeri vurgulanmış ve ders kitabı duyarlılık değeri açısından eşdizim çeşitliliği noktasında zengin bir oluşum göstermiştir, denilebilir.

“saygı” ve “dayanışma” değerine çoğunlukla “*Son Kuşlar*” adlı hikâyede eşdizimsel örüntüleme oluşturulmuştur. Bu durum saygı ve dayanışma değerinin birbirini etkileyen bir özellik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu öykülerde izlek açısından ilgili değerleri ortaya koyma amacı olduğundan çeşitli ifade yapılanmalarıyla eşdizim oluşturulmuştur. Bu durum da araştırma bulgularına yansımıştır.

“*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” hikayesinde “aile birliğine önem verme” ve “misafirperverlik” değeri büyük oranda eşdizimsel örüntüleme oluşturmuştur. Bu durum Türk toplumunun dünya çapında sergilediği temel değerler olan “aile birliğine önem verme” ve “misafirperverlik” değerinin birbirini tamamlama özelliğinden kaynaklanmaktadır. Nitekim eserde bu değerler birbiriyle bağlantılıdır ve ifade açısından ortak eşdizim unsurları oluşturma yönüyle önemli bir bulgudur.

“sorumluluk” ve “çalışkanlık” değerlerine yönelik eşdizim örüntüleri yoğunlukla “*İhtiyar Çilingir*” ve “*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” hikâye metinlerinde yer almıştır. Bu bulgu da değerlerin birbiriyle ilişkisini açıklar mahiyettedir. Nitekim çalışkanlık bir açıdan sorumluluk sahibi olmak koşulunu gerektirir. Dolayısıyla bu iki değer eşdizim örüntülerinin ortak hikâyelerde yoğunlaşması tesadüfi bir bulgu değildir.

“*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*” ve “*Son Kuşlar*” hikâye metinlerinde “yardımseverlik” değeriyle ilgili çok sayıda eşdizimsel örüntüleme yer almaktadır. Bu iki öyküde ana fikir açısından yardımseverlik değeri ortaya konulmaya çalışıldığından eşdizim örüntülenmesi noktasında da zenginlik sağlanmıştır. Bunun yanında “*İhtiyar Çilingir*” ve “*Kuş Yemi*” öyküleri de “dürüst olma” değeriyle ilgili eşdizimsel örüntülenmeleri yoğunlukla barındırması açısından önemlidir. Bu iki eserde “dürüst olma” değerinin bulunması da öykülerin ana fikirlerinin bu değerle ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır.

“*Tanıdığım Çocuklardan Rüstem*”, “*Kuş Yemi*” ve “*Son Kuşlar*” hikâyeleri “sevgi” ve “acıma” değerlerinin eşdizimsel örüntülerini hemen hemen aynı oranda taşımaktadırlar. Bu durum ilgili değerlerin öykü türüyle olan örtüşme özelliğinden kaynaklanabilir. Nitekim öykü türüyle “sevgi” ve “acıma” değerleri birbirine çok yakışan ve yaklaşan bir ilişkiye sahiptir. Özkan (2010: 55) çalışmasında eşdizimlilik sadece yapısal yakınlıkların örüntülenmesi biçiminde karşımıza çıkmaz; konunun bir diğer boyutu, dizgede yer alan sözcüklerin anlamsal birliktelikleridir, diyerek araştırmada elde ettiğimiz bu bulguyu destekler.

Türkçe dersinde dil ve kültür arasındaki ilişkinin değerler aracılığıyla ortaya konulması örtülü bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Nitekim Türkçe dersleri metinlerle yürütülen önemli bir alanı karşılamaktadır. Bu açıdan bakıldığında metinlerin kültürel unsurlardan ayrı tutulması durumu kesinlikle mümkün değildir. Dolayısıyla Türk milletine ait değerlerin metinlerde bulunması ve derslerde bu değerlerin aktarımının olması olağan bir süreci ifade eder. Söz konusu olan şey, metin olunca haliyle sözcük ve sözcük gruplarının ana fikir ve özellikle kültürel unsurları ifade etmesi şüphesiz kabul edilebilir bir yargıdır. Dolayısıyla bağlantılı sözcük ve sözcük gruplarının eşdizim örüntüsü olarak değerleri aktarması son derece olası bir durumdur. Çetinkaya (2009: 204), araştırmasında eşdizimli sözlüklerin, dilin işleyişini, sözcükler arasında anlam ve sözdizimi ilişkisini ortaya koyması yönünden de önem arz ettiğini; bu bakımdan ana dili bilgisini geliştirmeye çalışanların dilin kullanımıyla ilgili eksikliklerini gidermesi açısından da faydalı olacağını belirtir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında Milli Eğitim Yayınevi tarafından basılan İlköğretim 8. Sınıf Ders Kitabı’nda yer alan metinler bu bağlamda gözden geçirilmiş ve zengin bir değer eşdizimi örüntüsüne sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu durum ders kitabı hazırlama

Turkish Studies

komisyonun İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders kitabında yer alacak metinleri titizlikle seçtiğini göstermektedir.

Göçer (2010: 280), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Süreç Yaklaşımı ve Metinsellik Ölçütleri Ekseninde Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmasında “Sözcük Seçimi ve Kullanımı” boyutunda üniversite öğrencilerinin eşdizim açısından çeşitli hatalar yaptıklarını tespit etmiştir. Örneğin “... haysiyet, onur...”, ‘... bir sohbet esnasında konuşma sırasında...’ yazarın cümlelerde eşdizimlik açısından yanlış kullanımları görülmektedir. Cümlelerdeki ‘haysiyet’ ve ‘onur’ sözcükleri aynı anlamı karşılayan sözcüklerdir. Yine ‘sohbet esnasında’ ve ‘konuşma sırasında’ aynı anlamı karşılayan ifadelerdir. Bunlardan birini tercih etmesi yeterli olabilirdi.” şeklindeki tespit, eşdizim örüntüsü oluşturmanın öncelikle uygun örneklerin görülmesinden geçtiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu bulgu araştırma kapsamında ders kitaplarında özellikle değer aktarımı noktasında uygun bir eşdizim örüntüsü oluşturulduğunu görmek açısından önemlidir. Çünkü bu bulgu, değişen İlköğretim programlarının beraberinde yapılandırmacı bir yaklaşımla daha nitelikli metinlerin seçimini de beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Bu çalışmada İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders kitabında yer alan metinlerin değer aktarımı boyutunda gösterdikleri eşdizimsel örüntülerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Başka çalışmalarda İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Türkçe Ders kitabında yer alan metinler incelenebilir. Yine Milli Eğitim Yayınevi dışında okullarda okutulması uygun görülen diğer yayınevlerine ait ders kitaplarında yer alan metinlerin değer aktarımı boyutunda gösterdikleri eşdizimsel örüntülerin oransal dağılımı da bir başka çalışmada tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

- ADALAR, D. (2005). Arapça ve Türkçe Ders Kitaplarındaki "Yardımlaşma" ve "Arkadaşlık" Konulu Metinlerin Karşılaştırılması: Bir Eşdizimsel Örüntüleme Çözümlemesi Örneği, *Tömer Dil Dergisi*, Sayı:129 / Temmuz-Ağustos-Eylül /, s. 63-84. Ankara.
- AKYOL, H. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- ALTIKULAÇOĞLU, S. (2010). Yabancı Dil Sınıflarında Eşdizimli Sözcük Öğretimi ve Anadilinin Rolü, *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, Sayı: 148, Nisan-Mayıs-Haziran.
- AYATA Şenöz, C. (2005). *Dilbilim: Metindilbilim ve Türkçe*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- COŞKUN, E. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÇAKIR, F. (1997) , *İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eğitim Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi EBE,İstanbul.
- ÇEÇEN, M. A., Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Millî Eğitim*, 173, 39-49.
- ÇETİNKAYA, B. (2009). Eşdizimli Sözlükler , *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4 Summer*
- DEMİREL, Ö. (1996). *Türkçe Programı ve Öğretimi*, Ankara: Usem Yayınları.
- DILLON, W. (1992). Nuclear sentences: Teaching cohesion to L2 business writers Bulletin of the Association for Business Com-munication, 1-15
- DUMAN, A. (2003). Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi, *Türklük Bilimi Araştırmaları - Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı-*, S.13, Bahar.
- ERDEN, A. (2003). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, İstanbul: Gendaş Kültür yayınları.
- GÜNAY, D. (2001). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- GÖÇER, A. (2010). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Süreç Yaklaşımı ve Metinsellik Ölçütleri Ekseninde Değerlendirilmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Ocak, Cilt:18 No:1 271-290.
- KEÇİK, İ. ve.UZUN, L. (2003). *Türkçe Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- KIRAN, Z.ve KIRAN A. (2002). *Dilbilime Giriş*. 2. baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- ŞEN, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TAŞIGÜZEL, S. (2004). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Öğretici Nitelikli Metinlerdeki Eşdizimsel Örüntülemelerin Görünümü, *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, sayı 125, http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=27&sayi_id=747. Erişim Tarihi: 10.03.2011.
- Türk Dil Kurumu Resmi Sitesi, (2008). <http://www.tdk.gov.tr>
- TOKLU, O. (2003). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- OKTAR, L. (1997). *Çevreye İlişkin Haber Metinlerinde Eşdizimsel Örüntüleme: XI. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. Ankara: ODTÜ.
- ORALIŞ, M. ve ÖZİL, Ş. (1992). *Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi: Dilbilim Araştırmaları 37-51*. Ankara: Hitit Yayınları.
- ÖZBAY, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi, *Türk Dili*. S. 602. s. 112-120.
- ÖZBAY, M. (2003). Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkisinin Ders Kitabı Örneğinde Değerlendirilmesi, *Türklük Bilimi Araştırmaları - Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, S.13, Bahar.
- ÖZKAN, B. (2007). *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerin Fiillerle Birliktelik Kullanımları ve Eşdizimliliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- ÖZKAN, B. (2010). Türkçenin Öğretiminde Sıfatların Eşdizim Sözlüğü -Yöntem ve Uygulama-, *e-international journal of educational research* Volume: 1 Issue: 2- Autumn, pp. 51-65.
- ÖZÇAM, Ç. (2003). “İhtiyar Çilingir” Hikâyesinin Metin Merkezli Dilbilimsel Eleştirisi, *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, Sayı: 120 Mayıs - Haziran.
- VARDAR, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi.
- YAĞCIOĞLU, S. (2002). *Sosyoloji Metinlerinde Konu Sürekliliğinin Eşdizimsel Örüntü Açısından İncelenmesi: Edimbilimsel Bir Yaklaşım*. Huber, Emel/ Uzun, Leyla (Haz.) Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler. Essen: Blaue Eule.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- YUE, M. (1993). Cohesion and teaching of EFL Reading, *Forum*,31 (1), 12-20
- TÜBİTAK-SOBAG 111K332 "Türkiye Türkçesi Eşdizim Sözlüğü"nün Sayısallaştırılması Projesi, <http://esdizim.mersin.edu.tr/ana/modules.php?module=esdizim&name=esdizim>, Erişim Tarihi: 23.03.2012.